

Pozůstalost restaurátora Jiřího Josefíka – zpráva o pořádání osobního fondu

Legacy of Jiří Josefík

Vladislava Říhová – Dominika Medová – Ivana Fujdiaková

FAKULTA RESTAUROVÁNÍ UNIVERZITY PARDUBICE

Klíčová slova

archivní prameny | osobní fond | dějiny restaurování |
Jiří Josefík (1920–2006) | restaurátorská dokumentace | korespondence

Keywords

Archival sources | personal collection | history of conservation |
Jiří Josefík (1920–2006) | conservation report | correspondence

Abstrakt

Jiří Josefík (1920–2006) vystudoval na AVU monumentální malbu a později restaurování u Bohuslava Slánského (1950–1955). Restauroval řadu závěsných obrazů (včetně děl ze zahraničních sbírek), nástěnných maleb nebo sgrafit. Jeho teoretický odkaz zahrnuje množství článků a stál též u vzniku výtvarné (restaurátorské) skupiny R64.

Fakulta restaurování Univerzity Pardubice v nedávné minulosti získala odbornou část Josefíkovy pozůstalosti. Obsahuje především restaurátorské dokumentace sledující práce provedené od konce 50. let až do počátku nového tisíciletí. Součástí fondu jsou také další druhy archivního materiálu – fotografie, rentgenogramy nebo korespondence o zakázkách, která dotváří pohled na systém praxe tohoto výtvarného oboru v socialistickém období.

Abstract

Jiří Josefík (1920–2006) studied monumental painting and later restoration with Bohuslav Slánský (1950–1955) at the Academy of Fine Arts in Prague. He restored a wide range of easel paintings (including artworks from foreign collections), wall paintings and sgraffiti. His theoretical legacy includes many articles. He was one of the founding members of the group artists (restorers) called R64.

The Faculty of Restoration, University of Pardubice acquired the part of the legacy including professional materials such as restoration documentation recording the works executed from the end of the 50s of the 20th century to the beginning of the new millennium. The legacy also comprises other types of archival material – photographs, radiographs or correspondence regarding commissions, which creates an overall picture in terms of the everyday practice in this field of art in the period of socialism.

Obr. 1 Index z Akademie výtvarných umění, 1945–1953. Archiv Fakulty restaurování, pozůstalost Jiřího Josefíka.

Úvod

V letech 2018–2019 získala Fakulta restaurování Univerzity Pardubice písemné materiály z pozůstalosti akademického malíře a restaurátora Jiřího Josefíka (1920–2006). Do archivu se tento osobní fond dostal díky dceři Tereze Josefíkové, která oslovila správce fakultních sbírek s nabídkou „několika krabic“ restaurátorských dokumentací. Nakonec byly z Josefíkova posledního bydliště, rodinného domu v Miroticích v jižních Čechách, převezeny nejen restaurátorské zprávy, průzkumy a další dokumentace, ale také doprovodná korespondence a jiné písemnosti a tisky profesního i soukromého obsahu.

Další část pozůstalosti je dodnes v držení rodiny. Zahrnuje hlavně osobní písemnosti a hmotný materiál, jako zbytky vybavení ateliéru nebo autorská umělecká díla (např. návrhy kulis, obrazy, kartony). O část artefaktů projevilo zájem Městské muzeum Česká Třebová. Do jeho sbír-

kovorného proramů tato díla spadají jakožto dokumentace osobnosti zdejšího rodáka. Muzeum v letošním roce připravuje k výročí nedožitých stých narozenin monografickou výstavu o výtvarné a profesní činnosti Jiřího Josefíka.

Zhodnocení a uložení fondu

Přijetí Josefíkova osobního fondu do sbírek Fakulty restaurování předcházelo celkové zhodnocení jeho významu pro obor restaurování a stanovení dokumentační hodnoty zachovaných písemností. O tom, že byl Jiří Josefík nepřehlédnutelnou osobností restaurátorského oboru v poválečném Československu, svědčí jeho více než padesátiletá intenzivní činnost soustředěná na praxi, ale zároveň provázená teoretickým přehledem a řadou publikovaných vědeckých prací.

Samotný fond tuto skutečnost dokumentuje restaurovatelskými průzkumy, zprávami z restaurování, přípravnými materiály k vědeckým pracím, tištěnými články a doprovodnou korespondencí, sbírkou fotodokumentace či rentgenových snímků. Vzhledem k významu samotné osobnosti i kvalitě a ucelenému zachování písemností jsme se rozhodli zařadit fond Jiřího Josefíka do sbírek Fakulty restaurování jako důležitý doklad úrovně oboru, především v období socialistického Československa.

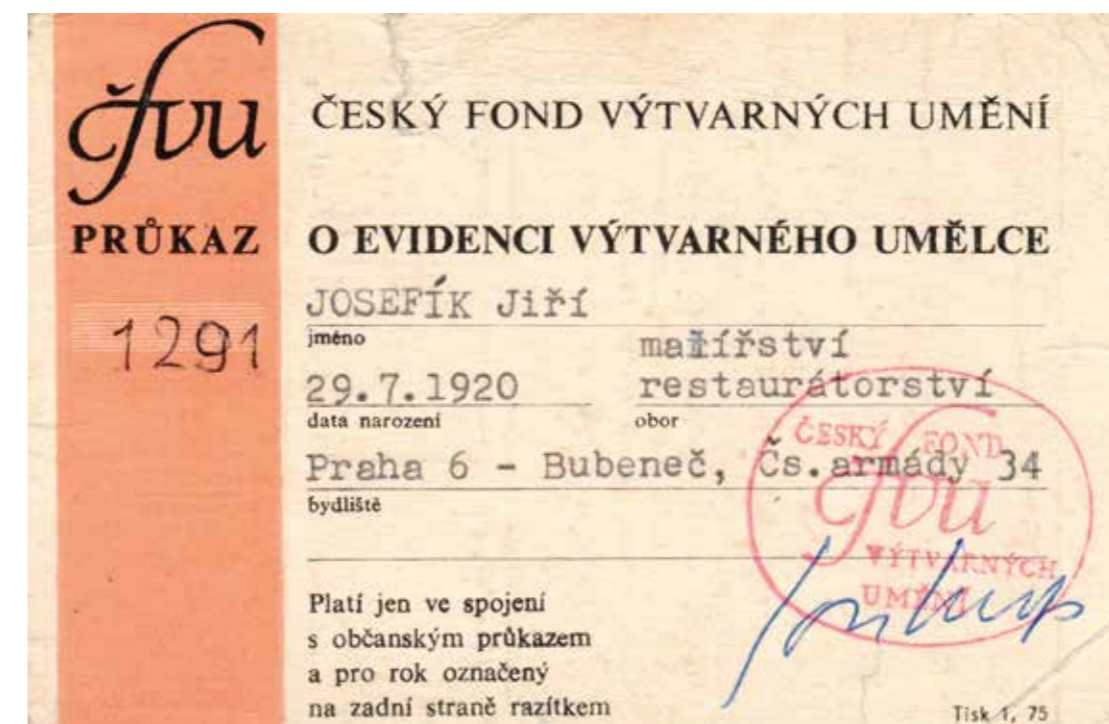
Uložení materiálů proběhlo postupně ve dvou letech. V roce 2018 byla v depozitáři Fakulty restaurování uložena řada svázaných restaurátorských dokumentací. Pro prvotní představu o tom, jaké tvůrčí období zachycují, jsme je chronologicky seřadili. Nejstarší je datována rokem 1955, nejmladší vznikly těsně před Josefíkovou smrtí. Ve druhé vlně se v roce 2019 osobní pozůstalost rozrostla o další restaurátorské dokumentace k jednotlivým zakázkám a navíc o řadu jen málo utříděných průvodních materiálů, především korespondence. Většina z dopisů se obsahově váže k restaurátorské nebo publikační činnosti a dokumentuje tak bližší okolnosti zakázek. Rozhodli jsme se korespondenci postupně utřídít a zařadit k samotným dokumentacím. Tento systém ostatně sleduje i Josefíkův vlastní přístup, kdy sám v několika případech udělal totéž, když do svazků restaurátor-

ských zpráv vložil související dopisy nebo články, případně nespázanou zprávu spojil s ostatními materiály do jedné složky označené názvem zakázky.

Obsah fondu

Obsah fondu zachycuje činnost Jiřího Josefíka od poloviny 50. let 20. století, kdy se věnoval především restaurování děl v nástěnných technikách. Najdeme zde zprávy k obnově souboru Alšových sgrafit v Plzni z let 1955–1957 nebo nástěnných maleb v kostele v Brně–Králově Poli (1958–1959). Průzkum a restaurování nástěnných maleb Mistra litoměřického oltáře v kapli sv. Václava v pražském sv. Vítu zachycují podrobné dokumentace z let 1960–1965 a za ostatní by se dala vypíchnout specifická zakázka – transfer gotické nástěnné malby Smrt Panny Marie ze zřícenin kostela sv. Václava v Hustopečích u Brna (1962).

Restaurování závěsných obrazů bylo v prvních letech Josefíkova samostatného působení méně časté, nebo se pro něj nezachovalo tolik zpracovaných dokumentací. Každopádně můžeme jmenovat přinejmenším zásah na obraze Umučení cisterciáků z kostela v Sedlci u Kutné Hory (1959) a sv. Bernarda tamtéž (1960), souboru desítek obrazů z valdštejnské galerie spravované muzeem v Třebíči (1960) nebo svatováclavského souboru od Karla Škréty (1966).

Obr. 2 Průkaz o evidenci umělce u Českého fondu výtvarných umění, 1975–1980. Archiv Fakulty restaurování, pozůstalost J. Josefíka.

Obr. 3a,b Kostel sv. Václava, Hustopeče, transfer nástěnné malby Smrt Panny Marie, 1962. Archiv Fakulty restaurování, pozůstalost Jiřího Josefíka.

Z roku 1968 najdeme množství restaurátorských protokolů pro malby ze soukromé mnichovské sbírky Georga Schäfera. Naopak jen z publikovaného nekrologu známe Josefíkovu činnost ve Schweinfurtu, kde podle Milana Tognera v témže roce restauroval více než 300 obrazů.^[1] Po návratu z Německa měl Jiří Josefík převzít na Akademii výtvarných umění docenturu, která mu však byla odeprána a ze svého místa byl propuštěn. Následně spojil svou kariéru na několik let se Slovenskem, kde spolupracoval s restaurátorskými ateliéry v Levoči. Restauroval množství závěsných obrazů ze sbírek zámku Betliar a hradu Krásná Horka (1973–1984) a podílel se na průzkumech nástěnných maleb v kostelech na Spiši a oblasti Gemeru.^[2] Pro tuto významnou oblast jeho činnosti ale v pozůstalosti schází bližší informace a známe ji spíše z publikovaných článků.^[3]

Od počátku 90. let zachované restaurátorské dokumentace zachycují opět hlavně zakázky v českém prostředí. Až do své smrti v roce 2006 Josefík restauroval velké množství závěsných obrazů (například ze sbírek muzea v Poličce), vedl transfer rokokových nástěnných maleb v klášteře v Chotěšově, restaurování renesanční sgrafitové fasády v Prachaticích (1992) a nástěnných maleb v kostele ve Slavoníně (90. léta).

Kromě samotných restaurátorských dokumentací najdeme ve fondu také řadu písemností osvětlujících Josefíkovu organizační činnost v oboru. Ze starší etapy profesního života jsou to například záležitosti vzniku a fungování restaurátorské skupiny R 64 založené v roce 1964 a směřující k modernímu pojetí restaurování. Teoretickou rovinu restaurování sleduje především korespondence s domácími i zahraničními odborníky, ale najdeme zde i recenze článků, odborná hodnocení restaurátorských zásahů kolegů, dokumentaci Josefíkovy činnosti při ICOM^[4] nebo abstrakty českých článků zasílané do zahraničních vědeckých přehledů. Důležitou součástí fondu jsou strojopisné koncepty a vytištěné verze Josefíkových vlastních odborných textů a přípravné materiály ke knize, která měla restaurátorský obor představit širší veřejnosti, ale nakonec nebyla vydána.

Jen malý podíl zachovaného materiálu tvoří písemnosti osobního charakteru. I tak jsou to ale významné dokumenty, z nichž můžeme zmínit soubor vysvědčení, index ze studia na vysoké škole, doklady o vojenské službě, profesní curriculum vitae a přehledy vlastních výstavních či restaurátorských aktivit.

Obr. 4a, b Kostel sv. Václava, Hustopeče, transfer nástěnné malby Smrt Panny Marie, 1962. Archiv Fakulty restaurování, pozůstalost J. Josefíka.

PODNIK ČESKÉHO FONDU VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Titl.

Jiří Josefík
ak. mal.

Jiří Laštovička
ak. soch.

1216/VS-III-75/Pet
15. května 1975

Věc : Dolní Chabry - průzkum v kostele sv. Jana Křtitele

V opise Vám dáváme na vědomí výpis ze zápisu jednání umělecké restaurátorské komise dne 5. května t.r. s tím, že očekáváme zaslání požadované zprávy z průzkumu mobiliáře :

" Na výzvu se dostavil do komise J. Laštovička - podle objednávky měl být v I. etapě proveden průzkum nást. maleb vně i uvnitř kostela a průzkum mobiliáře. Umělecká komise má do dnešního dne k dispozici pouze dokumentaci a rest. zprávu pouze nást. maleb, kterou schválila. Průzkumovou zprávu mobiliáře podle I. etapy dosud restaurátoři neodevzdali. Proto umělecká rest. komise nemůže investorovi odevzdat komplexní průzkum celého objektu, jak byla uzavřena hospodářská smlouva č.757/73."

S pozdravem

DÍLO podnik ČFVU
středisko Výtvarná služba
Praha 1, Politických vězňů 7
Tel. 268741, 268742, 268743, 268744
Libuše Fechová
vedoucí oddělení

Vyřizuje: Petříková
26-87-13

Na vědomí : VÚS-VHMP Praha 1
V Jámě 12 - s. Barcuchová

St 03-1183-71

Obr. 5 Korespondence zasláná podnikem ČFVU Dílo Jiřímu Josefíkovi ve věci průzkumu kostela v Dolních Chabrech, 1975. Archiv Fakulty restaurování, pozůstalost Jiřího Josefíka.

Obr. 6 Katedrála sv. Víta Praha, kaple sv. Václava, nástěnné malby Mistra litoměřického oltáře – restaurování scény Sen krále Ericha, 1965. Archiv Fakulty restaurování, pozůstalost Jiřího Josefíka.

Závěr

Pořádání pozůstalosti Jiřího Josefíka je dosud ve fázi rozpracovanosti. Fond obsahuje přibližně 8 bm písemností, v nichž převažují restaurátorské dokumentace. Jiří Josefík se sám intenzivně zabýval tím, jakou má mít ideální dokumentace restaurátorského zásahu a její písemný výstup podobu. Jeho vlastní výstupy jsou většinou svázané, opatřené nalepenými fotografiemi a snímky laboratorně zkoumaných vzorků, které jsou rozkreslené a doplněné popisem jednotlivých vrstev stratigrafie. Nezvyklou preciznost tohoto přístupu ocenil v Josefíkově nekrologu i jeho dlouholetý spolupracovník historik umění Milan Togner: „...pečlivě a příkladně zpracované restaurátorské dokumentace Josefíkových akcí, které dnes vydají na úctyhodnou knihovnu, snesou nejpřísnější měřítko a mohou stále sloužit jako příklad a ideální vzor.“¹⁵¹

Už při pořádání fondu se ukázalo, že je možné písemnosti a ikonografický materiál využít jako bohatý zdroj informací nejen pro samotné restaurátorské zásahy, ale také pro celkové dějiny oboru. Před dvaceti lety, ještě za života Jiřího Josefíka, tvořily důležitý podklad diplomové práce o restaurátorské skupině R 64.¹⁶¹ Nedávno se hodily také v méně očekávané souvislosti při výzkumu využití betonu v poválečném výtvarném umění. Jeden ze silných pořadačů totiž zachycoval činnost Ateliéru monumentální malby Arnošta Paderlíka na pražské AVU. Josefík zde v první polovině 60. let dělal asistenta a měl lví podíl na vedení praktického úkolu vyvíjení nových technik opracování betonových povrchů. Studenti s jeho pomocí vytvářeli polystyrenové formy na strukturální betonové reliéfy, otryskávali a vymývali betonové povrchy a vytvářeli tak „betonová sgrafita“ inspirovaná dobovými západoevropskými trendy.¹⁷¹

Dějiny poválečného restaurování, konstituce vědeckého přístupu k oboru a dobová teorie jsou stále častějším předmětem badatelského zájmu, což ilustrují např. nedávno dokončené diplomní a disertační práce sledující významné osobnosti restaurátorů.¹⁸¹ V tomto směru bude již brzy možné využít také pozůstalost Jiřího Josefíka. Během roku 2020 by mělo být pořádání osobního fondu hotovo a měl by vzniknout pracovní inventář, který utříděné dokumenty zpřístupní badatelské obci k dalšímu zhodnocení.

Studie byla zpracována díky projektu Studentské grantové soutěže Pozůstalost restaurátora Jiřího Josefíka (1920–2006), řešenému v roce 2019 na Fakultě restaurování Univerzity Pardubice.

Poznámky

- 1 | Milan Togner, *Za doc. Akad. Mal. Jiřím Josefikem*, Zprávy památkové péče, č. 1, 2007, s. 68.
- 2 | Ibidem.
- 3 | Např. Jiří Josefík, Průzkum kostelů z okresu Rožňava v roce 1976 a 1977, in: *Najnovšie poznatky výskumu výtvarných pamiatok v objektoch vývoja architektúry v okrese Rožňava. Sborník zo seminára konaného v dňoch 29.–31. 3. 1978 vo Vyšnej Slanej*, Šumperk 1978.
- 4 | Jiří Josefík, Kongres ICOM v Madridu a IIC v Lisabonu od 2. do 14. 10. 1972, *Zprávy památkové péče*, č. 4, 1972, s. 252.
- 5 | Togner (pozn. 1).
- 6 | Petra Finfrlová, *Teorie restaurování a činnost skupiny R 64 (1964–1970)* (diplomní práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2000.
- 7 | Jiří Josefík, Nové metody výtvarného zpracování betonu, *Architektura ČSR*, č. 3, 1963, s. 147–148.
- 8 | Matěj Kruntorád, *Řezbářská a restaurátorská dílna bratří Kotrbů v Brně* (disertační práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2019; Tomáš Kravčík, *Ak. Mal. František Sysel (1927–2013)* (diplomní práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2014; Eliška Mrňková, *Karel Lenhart (1904–1978). Sochař a restaurátor* (diplomní práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2015.